

– Hakemli Makale –

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN KUR’AN OKUMA VE TECVİD DERSİNİN İŞLENİŞİYLE İLGİLİ KANAATLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Fatma Asiye ŞENAT

Doç. Dr., ESOGÜ İlahiyat Fakültesi

Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

asiyesehat@gmail.com

ÖZ

Kur’an Okuma ve Tecvid dersi İlahiyat fakültelerinde sekiz dönem okutulan iki kredilik bir derstir. Bu derste öğrencilerin Kur’an metnini yüzünden, seçilmiş bazı kısımları da ezberden kurallara uygun bir şekilde okumaları, tecvid kurallarını bu ilmin kendine has terminolojisini kullanarak anlatabilmeleri ve okudukları Kur’an bölümlerinin anlamını bilmeleri beklenir. Bu çalışmada farklı ilahiyat fakültelerinden öğrencilere, Kur’an dersinin temel bileşenlerini hangi yöntemlerle öğrendikleri ve dersle ilgili genel kabulleri üzerinden sorular yönelten bir anketin sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sayede dersin işlenişine dair elde edilen veriler ışığında olumlu yönlerin daha da geliştirilmesi, eksiklik bulunan hususların da en kısa zamanda ikmal edilmesi için farkındalık geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: İlahiyat Fakültesi, Kur’an Okuma ve Tecvid dersi, öğretim, yöntem, anket.

A Research on The Opinion of The Divinity Faculty's Students About How "Qur'an Recitation" And "Tajweed" Lessons Are Processed

"Qur'an Recitation and Tajweed (recitation rules)" course is a two credits course offered for eight terms during undergraduate education. At the completion of those eight courses students are expected to be able to read and memorize some selected parts of Qur'an in its original Arabic script, properly and according to recitation rules. Also they learn how to teach Tajweed rules using its own terminology. Thirdly they are expected to understand the meaning of Qur'an parts that they read in Arabic. In this research, a survey has been done to Theology students from different Divinity Faculties about their opinions on the methods that are used to teach them the basic components of Qur'an Recitation and Tajweed courses and their general assumptions about these courses. Using the information derived from the survey this research aims to increase awareness on how to enhance the efficient and positive sides of the methodology used for the instruction of those courses and how to improve the problematic sides.

Keywords: Divinity Faculty, Qur'an Recitation and Tajweed Course, instruction, methodology, survey.

Giriş

Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid, 2010-2011 güz döneminden itibaren dört yıllık ilahiyat öğretiminin her döneminde haftada iki saat olarak işlenen iki kredilik bir derstir. Dersin her dönem olması onun program içindeki ağırlığını artırdığı gibi, ders sayısının çoğaltılarak her döneme yayılması kararının hedeflediği değerlere ulaşılabilmesi için, dersin belirli esaslar çerçevesinde ve koordinasyon içinde yürütülmesine duyulan ihtiyacı da artırmıştır. Bu dersin ilahiyat öğretim programında ağırlıklı bir yere sahip olması, bir yandan onun Kur'an'ın öz değerinden beslenmesiyle, diğer yandan da öğretim programındaki diğer derslerde edinilen birikimin bir anlamda "vitriini" işlevi görmesiyle yakından alakalıdır: Halk nezdinde ağızına yakıştırarak Kur'an okumayı beceremeyen bir ilahiyatçı alanında yetkin biri olarak kabul edilmez. Bir ilahiyatçı için tefsir, hadis, felsefe, sanat, tarih vb. konulardaki kazanımları, Kur'an'ı doğru okuyamama halinin gölgesinde kalma riskini daima taşıyacaktır.

Esasa taalluk etmeyen hususlarda birtakım tali farklılıklar olmakla birlikte, ilahiyat fakültelerinde Kur'an dersiyle ilgili olarak temelde benzer bir öğretim planı takip edilmektedir. Öğrencilerin sekiz dönem boyunca Kur'an'ı baştan sona yüzünden okuyup bitirmeleri, tecvid konularını detaylı olarak öğrenmeleri, belirlenen metinleri de ezberden okumaları beklenir. Böylece sekiz dönemde tamamlanan bir hatim ile tecvid konuları bir yana bırakılırsa, fakülteler arasında farklılık oluşturan temel hususun, ezberlenecek sure ya da ayetlerin miktarı olduğu söylenebilir. Bir fakültenin öğretim planında ezber miktarının fazlalığı, orada öğrenim kalitesinin yüksek olduğuna dair bir nişane olarak anlandırılmaktadır. Ezbere ve yüzüne okunan metinlerin anlamının da öğrenci tarafından öğrenilmesi öğretim planında yer almakla birlikte bu ilkenin uygulamada bir karşılığı olduğunu söylemek son derece zordur. Kur'an-ı Kerim dersine giren hocaların ancak çok küçük bir kısmı, okuduğu metinlerin anlamını bilmekten öğrencileri mesul tutmaktadır. Bütün bu konu başlıkları aslında İHL Kur'an-ı Kerim dersi müfredatından pek farklı değildir, dersin temel başlıkları göz önünde bulundurulduğunda bu da son derece doğaldır. Farklılık ancak ezber oranı ve tecvid kurallarının daha detaylı öğretilmesi açısından söz konusu olabilir. İHL ve ilahiyat fakültelerinde Kur'an dersleri benzer bir program dâhilinde yürütülürken, farklılığı oluşturan temel etken, dersin amacıdır.

İmam-Hatip ortaokul ve liselerinde Kur'an dersinde öğrencinin iyi bir okuyucu olarak yetişmesi esastır. İlahiyat fakültelerinde verilen Kur'an dersinin amacı ise, iyi okuyucu değil, iyi öğretici yetiştirmektir. Mahreç ve tecvide riayet ederek metni yüzünden ve ezbere doğru okuyan bir ortaokul/lise öğrencisi, dersin hedefini gerçekleştirmiş sayılır. Eğer öğrenci "iyi okuyucu" olma mertebesine orta öğretimde ulaştı ise İlahiyat fakültesi öğretim sürecine düşen, onu iyi öğretici seviyesine çıkarmaktır. Ama öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, orta öğretimde ezberden ya da yüzünden okuma ve tecvid sorunlarını çözememiş olduğu için, İlahiyat fakültelerinde iyi okuyucu ve öğretici eğitimi aynı anda verilmektedir. Tecvid açısından bakıldığında, orta öğretimde bir öğrencinin uyguladığı kuralın adını, tanımını, diğer kurallarla ilintisini; benzerlik ve farklılık noktalarını bilmesi teoride gerekliyse de, pratikte bu konunun üzerinde yeterince durulmamaktadır. Bu nedenle bütün tecvid konuları kendi sistematığı dahilinde fakültede yeniden işlenir. İyi okuyucu ile öğretici arasındaki farkı göremeyen ve ismini bilmediği tecvid kuralını uygulayarak Kur'an dersinde başarılı olmaya alışan orta öğretim öğrencileri, İlahiyat fakültesine geldiklerinde durumu bir hayli yadırgamakta ve neden kuralları detaylı bilmek "zorunda bırakıldıklarını" kavramakta zorlanmaktadır. İlahiyat fakültelerinde Kur'an dersine giren öğretim elemanlarının en çok duyduğu cümlelerden birinin, "Tecvid kurallarını uygulayabiliyorum ama adını bilmiyorum" olması, bu nedenle tesadüfi değildir ve dersin amacıyla yakından alakalıdır. İHL öğretim programında ezber yapma ile ilgili pratik de İlahiyat fakültesinde yeniden gözden geçirilmeyi zorunlu hale getirmektedir. Lisede genellikle ezberlerin yapılmış olması ve öğrencinin ezberini takılmadan okuması, derste başarılı sayılma noktasında temel kriterlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Böyle olunca hızlı, takılmadan ama aynı zamanda mahrec ve tecvid açısından pek de özenli olmayan bir okuyuşa sahip pek çok öğrencinin, önce eski ezberindeki hataları zihninden silmek, sonra da onun yerine yenisini yazmak için iki kat çaba göstermesi gerekmektedir. Dolayısıyla İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kahir ekseriyeti İHL mezunu olmakla beraber, Kur'an dersi çerçevesinde gösterilen bütün bu çabalar, sadece düz lise çıkışlı öğrencilere yönelik değildir.

İlahiyat öğretim programında zaman zaman orta öğretimdeki seviyeye inen ders işleme durumu, anılan sebeplerden zorunlu olmakla birlikte, dersin amacını 'iyi öğretici yetiştirmek' şeklinde korumanın ciddi bir anlamı vardır. Zira iyi bir okuyucu ile öğreticinin evsafı arasında bariz farklar mevcuttur. Her şeyden önce iyi bir öğretici iyi bir okuyucunun ihtiyaç duymayacağı oranda dikkatle dinleme yetisine, yani "keskin bir kulağa" sahip olmalıdır. Öğrencinin yaptığı hatayı anında fark edip tanımlayabilme ve düzeltilmesi için gerekeni

ifade edebilme, Kur'an öğreticisinin olmazsa olmaz vasıflarındandır. Yüzünden ve ezbere hazırlıksız da olsa 'örnek okuyuş' yapabilecek seviyede doğru okuma becerisine sahip olmak, ezbere ve yüzüne okuyuşu arasında hiç bir şekilde fark olmamak, "lahn"ın gizlisinden de açığından da berî olmak,¹ kendine has terminolojisini kullanarak tecvid konularını anlatabilmek, vakf ve ibtidâ ile temsili okumada başarı için ve Kur'an'ı okumadan hâsıl olması gereken hedeflere ulaşabilme² açısından manaya vukûfiyet de iyi öğreticinin vasıfları arasındadır. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde İlahiyat fakültelelerinde yürütülen Kur'an dersleri, İslam tarihi boyunca devam edegelen bir çabanın,³ Türkiye özelinde bugüne en üst seviyede yansımalarından biri olarak düşünülebilir. Tarih boyunca kadınıyla, erkeğiyle nice Müslüman bu uğurda nasıl çalışıp çabaladı ise,⁴ bugün de İlahiyat fakültesi öğrencileri Kur'an hizmetiyle şerefyâb olmakta ve topluma Kur'an'ı öğretme gibi kutlu bir vazifeye talip olmaktadır.

1.Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, İlahiyat öğretim programı açısından son derece önemli olan Kur'an Okuma ve Tecvid dersinin belkemiğini oluşturan yüzünden ve ezbere düzgün okuma, okunan bölümlerin anlamına vâkıf olma, teorisi ve pratiğiyle tecvid kurallarına vakıf olma gibi ana başlıklar üzerinden öğrencilerin dersin işlenişini, kullanılan yöntemleri ve kendi durumlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu amaçla ESOGÜ İlahiyat Fakültesi 2016 yaz okuluna kayıt yaptıran, farklı üniversitelerden öğrencilere bir anket uygulanmıştır. Sekiz üniversiteden gelen 129 öğrencinin katıldığı çalışmada üçlü derecelendirme anketi uygulanmıştır. Ankete katılan öğrencilere sorulan ve Kur'an dersini sevme durumları, Kur'an okuma seviyelerini nasıl buldukları, derste sema-arz yönteminin uygulanışı, anlamdan sorumlu tutulup tutulmama gibi başlıklar altında değerlendirilen veriler, aşağıda tasnif edilerek sunulmuştur. Kontrol amaçlı sorulan sorulara verilen cevaplar titizlikle karşılaştırılmış, eğer anlamlı bir karşıtlık oluşturmuşorsa bunlar makalede değerlendirmeye alınmamıştır.

¹ Aslan, Ömer, "Kur'an Tilavetinde Tecvidin Gerekliliği Ve Lahn (Okuyuş Hataları)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VII/ 1, 2003, s.364.

² Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk.: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l- Arabiyye, Beyrut, 1957, I, 450-451.

³ Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, Thk.: İsmâ Fâris, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1998, I, 456.

⁴ Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Aksa Yayınları, Bursa 1997, 20-21.

2. Bulgular ve Değerlendirmeler

2.1. Öğrencilerin Derse İlgisi

Öğrencilerin Kur'an dersiyne aralarında nasıl bir bağ kurdukları, kendilerini bu derste nasıl hissettikleri konusunda veri elde etmek amacıyla ankete katılan öğrencilere bazı sorular yöneltilmiştir. Bir derse karşı olumlu duygular taşımasının öğrencinin başarısını yükselttiği bilinen bir gerçektir. Uygulamalı bir ders olması hasebiyle öğrencinin Kur'an dersinde kendisini rahat hissetmesi, performansı açısından özel bir öneme sahiptir. Veriler, öğrencilerin Kur'an dersiyne ilgili –istenen düzeyde olmasa da- olumlu bir kanaate sahip olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda öğrenciler dersin kendilerine katkı sağladığına da inanmaktadırlar.

Tablo 1. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersiyne İlgili Algıları.

“Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid dersi benim en sevdiğim derslerden birisidir.”/“Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid dersi en çok sıkıldığım derslerden birisidir.”

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sevdiğim ders	66	51.2	43	32.6	20	15.5	1	0.8	129	100
Sıkıldığım ders	20	15.5	28	21.7	79	61.2	2	1.6	129	100

İlahiyat fakültesi öğrencilerinden çok yüksek oranlarla “katılıyorum” şikkını işaretlemesi beklenen “Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid dersi benim en sevdiğim derslerden birisidir.” maddesinde ancak %51.2 oranında öğrenci, bu yönde tercihte bulunmuştur. İlahiyat fakültesinde yürütülen program ve bu programın hedefleri açısından düşünüldüğünde oranın düşüklüğü bir hayli düşündürücüdür.⁵ Elbette bu oranı Kur'an'ın kendisine duyulan ilgiden ayrı değerlendirmek gerekir. Zira ders söz konusu olduğunda bir takım yükümlü-

⁵ 2008 yılında yayınlanan bir çalışmada da öğrencilerin derse ilgisi benzer oranlarda ifade edilmiştir. Bkz.: Alemdar, Yusuf, “İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt: XII, sayı: 1, s. 184.

lüklerle, dersi mümkün olduğunca yüksek ortalama ile geçme isteğinin oluşturduğu gerilimler söz konusu olabilmektedir. Özellikle İHL’de sağlam bir alt yapı almadan gelenler ile lise çıkışlı olup ciddi bir Kur’an öğretimi görmeden ya da hiç okumayı hiç öğrenmeden fakülteye kayıt yaptıran öğrenciler için Kur’an dersi zorlayıcı bir “bariyer” işlevi görebilmektedir. Anılan bu “dezavantajlı” gruplar için iyi okuyanların bulunduğu bir sınıfta başarılı bir “canlı performans” gösterebilmek zaman alan bir sürece tekabül etmektedir. Bu süreçte Kur’an dersinin iştiyakla girilen bir ders olmaması anlaşılır bir durumdur. Öte yandan İHL çıkışlı öğrenciler için başka bir risk faktörü, lise yıllarında dersle ilgili yaşanan olumsuz anılardır. Zamanında tanık olunan yanlış bir yaklaşım, öğrencinin şimdiki durumu değerlendirmesine mani olabilmektedir. Çok uzun süren başarısızlık hikâyeleri zaman zaman başarıya azmini düşürmekte, “öğrenilmiş başarısızlık” durumu kendini tekrar edip durmaktadır. Kötü okuyuşların lise yıllarında başarıyla ödüllendirilmesi de öğrencinin fakülte yıllarında dersi sevmesine engel olabilmektedir. Öğrenci kolay ve rahatça geçilen bir dersin ne olup da birçok farklı alanda başarı göstermesi gereken bir “soruna” dönüştüğünü anlamakta zorluk çekmektedir. Dersi “sevmede” kararsızlığa işaret eden %32.6’lık oran, sıkılma söz konusu olduğunda %21.7’ye düşmektedir. Anlaşılan ortalama %11’lik öğrenci kesimi için Kur’an öğretimi ne sevilen, ne de huzursuz olunan bir derse konu olmaktadır. İki maddenin sonuçlarının karşılaştırılması öğrencilerin soruları tutarlı bir şekilde cevapladıklarını da göstermektedir. “Sevdiğim ders” hükmüne katılmayanlar ile “sıkıldığım derslerden biridir” maddesine evet diyenlerin oranı birebir aynıdır: %15.5. Derse ilgi durumu böylece şekillenirken, dersin okumaya katkısı daha yüksek oranda kabul görmektedir.

Tablo 2. Dersin Kur’an okumaya katkısı

“Bu derste her dönem okuma becerimi daha da geliştirdiğime inanıyorum.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	81	62.8
Kararsızım	25	19.4
Katılmıyorum	21	16.3
Cevapsız	2	1.6
Toplam	129	100

Tabloda görüleceği üzere her dönem bu ders kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler sayesinde okuma becerilerini geliştirdiklerini düşünen öğrencilerin oranı %62.8'dir ki bu oran, beklenenin bir hayli altında olmakla birlikte yine de kabul edilebilir bir seviyededir. Kararsız ve olumsuz görüş beyan edenlerin oranı ise 35.7 gibi azımsanmayacak bir seviyededir. Bu durum, üzerinde çalışılarak iyileştirilmesi gereken bir noktaya işaret etmektedir.

2.2. Yüzüne ve Ezbere Okuma Becerileri Hakkında Öğrencilerin Görüşleri

Doğru bir Kur'an okuyuşuna sahip olmak, İlahiyatçının bu aziz Kitab'a karşı ilk sorumluluğudur. "Ağır ağır, tane tane okunmayı" talep eden⁶ Kur'an'ın bu davetine icabet etmek için özen göstermek her müminini boyununun borcudur ama ilahiyatçı bu sorumluluğu en sük seviyede hissedip yerine getirmek, üstelik başkalarının tertil üzere okumasına zemin hazırlamakla mükelleftir. Bu aynı zamanda Kur'an okumanın kadru kıymetini anlatan etkiileyici ifadelerle anlatan Hz. Peygamber'in sözünü ettiği müjde ve mükâfatlara⁷ nail olmanın da yoludur. Öğrencilerin hem bireysel, hem de mesleki hayatları açısından son derece önemli olan bu konuda kendilerini nasıl değerlendirdiklerine dair veriler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin yüzüne okuma durumları hakkındaki kanaatleri

"Kur'an okuyuşumu yeterli buluyorum."

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	16	12.4
Kararsızım	29	22.5
Katılmıyorum	83	64.3
Cevapsız	1	0.8
Toplam	129	100

⁶ İsrâ, 17/106; Müzzemmil 73/4.

⁷ Kur'an okumaya teşvik eden, güzel okuyanları öven hadislerden bir seçki için bkz.: *Hadislerle İslam*, DİB Yayınları, Ankara, 2014, I, 553 vd.

Öğrencilerin %64.3'lük bir kısmı, okuma seviyelerini yeterli bulmamaktadır. Bu oran öğrencilerin okuyuş durumlarını geliştirmek için üzerinde çalışılması gereken alanın varlığına ve öğrencilerin hazır bulunmuşluğuna işaret etmektedir. Okuyuş seviyelerini yeterli bulan öğrencilerin oranı bir hayli düşüktür. Öğrencilerin konuyla ilgili beyanları sınıf tecrübesiyle de örtüşmektedir. Bir sınıfta mahreç, tecvid, akıcılık, nefes kontrolü, vakf ve ibtida kurallarına riayet gibi başlıklar açısından değerlendirildiğinde kabul edilebilir sınırlarda okuyuşa sahip öğrencilerin oranı, okuyuşunu yeterli bulan öğrenci oranına bir hayli yakındır. Dolayısıyla öğrencilerin kendi durumlarıyla ilgili çektikleri fotoğraf, durumu başarıyla yansıtmaktadır.

Tablo 4.Ezber miktarı hakkında kanaatleri

“Derslerdeki ezber yükü bana çok fazla geliyor.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	44	34.1
Kararsızım	31	24
Katılmıyorum	54	41.9
Toplam	129	100

Öğrenciler derslerde, sohbet ortamlarında ezberlerin fazlalığından şikâyetçi olsalar bile ankete yansıyan cevaplarından daha farklı bir kanaate sahip oldukları anlaşılmıştır. Ezber yükünü fazla bulan öğrenci sayısı %34.1'de kalırken, kararsızlar %24'dür ki bu oranın sorunun basit içeriği düşünülürken biraz yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

2.3. Ders Esnasında ve Bireysel Çalışmada Takip Edilen Yöntem

Arz ve sema, Kur'an öğretiminde vazgeçilmez ilkelerindedir. Bu yöntemlerin Kur'an öğretiminde kullanımı, Hz. Peygamber'le Cebrail arasındaki

arza⁸ dayandırılmaktadır.⁹ Harflerin mahreçlerinde seslendirilmesi, ravm, işmam, teshil, imale, ihtilas, sekte gibi kuralların doğru uygulanması teoriyle değil, teorinin mücessem hali olan pratikle gerçekleştirilebilir ki bunun için “fem-i muhsin” bir üstada ihtiyaç vardır.¹⁰ Doğru sesin kulağa tamamen dolmasına imkân sağlayacak ölçüde “arz”a ihtiyaç vardır gerekir zira kulağa doğru ses dolmadan ağızdan doğru ses çıkmaz. İkinci aşamada ise hocanın öğrencinin okumasını kontrol etmesi ve değerlendirmesi gerekir. Birbirini tamamlayan bu iki adımın ihmal edilmesi durumunda güzel bir okuyuşa sahip olmak imkânsız gibidir.¹¹ Bu nedenle Kur’an dersinde başarı için en önemli hususlardan biri çalışma yöntemidir.

Ders konusunda sıkıntısı olan öğrencilerin en çok yanıldığı konulardan biri, kendi başlarına bir köşeye çekilip hatalarını daha da pekiştiren bir çalışma tarzı benimsiyor olmalarıdır. Oysa Kur’an okuma, en azından belirli bir seviyeye gelene, kulak doğru sese tamamen dolup ağızdan çıkan sesin, doğruluk ve yanlışlığını ayırtırana kadar kendi başına çalışılabilecek bir evsafa sahip değildir. Öğrencilere hem kendi bireysel çalışmalarında hem de ders esnasında dinleme, beraber okuma gibi yöntemleri ne sıklıkla kullandıklarına dair sorular yöneltmiştir.

2.3.1. Öğrencilerin Bireysel Çalışma Esnasında Uyguladıkları Yöntemler

Tablo 5. Ezbere çalışma yöntemi

“Ezberlerimi yaparken önce metni defalarca okur, sonra ezberlemeye çalışırım.”/ Ezberleyeceğim metni defalarca dinlemiş olurum.”

⁸ Buhari, Fedâilu'l-Kur'ân, 7.

⁹ Cebraile ile Hz. Muhammed arasındaki mukabalenin konuyla bağlantısına dair bir değerlendirme için bkz.: Demirci, Muhsin, *Kur'an Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2010, s.108-110.

¹⁰ Tetik, Necati, Kur'an Tilâvetinin veya Kırâat İlminin Öğretilmesi Usulleri, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1990, sayı: 9, s.240; Benli, Abdullah, “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi”, *Bilimname*, XXVIII, 2015/1, s.136-137. (Saçaklızade, Muhammed b. Ebî Bekir el- Mar'aşî, Cühdü'l- Mukill, Vilayet Matbaası, Konya 1872, s.5-13'den naklen)

¹¹ Dağ, Mehmet, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur'ân Dersi - Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 17 Sayı: 55, s.51-52.

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okuyarak ezberlerim	101	78.3	13	10.1	14	10.9	1		129	100
Dinleyerek ezberlerim	91	70.5	26	20.2	12	9.3	-	-	129	100

Öğrencilere özellikle ezber ödevlerini çalışma yöntemleriyle ilgili soru yöneltilmesinin amacı, yüzüne çalışma için bu yöntemi pek tercih etmediklerine dair gözlemlerdir. Ancak ezberleme öncesi çalışma yöntemine dair ortaya çıkan sonuçlar, tecrübe ve öğrenci beyanlarıyla fazlaca örtüşmemektedir. Zira sadece kendisi okuyarak ezber çalışması yapan –ve böylece var olan okuma kusurlarını çok tekrar etme sayesinde iyice pekiştiren- öğrenci oranı ile dinleyerek çalıştığını beyan eden öğrenci arasındaki fark, sadece %8 civarındadır. Zaten olması gereken bir noktaya işaret eden bu veriler tecrübe ile örtüşmemekte, aynı zamanda yüzüne okuyuşu son derece sorunlu olduğu halde ezberi iyi öğrencilerin durumunu da bir nebze anlatmaktadır. Öğrencilerin hem yüzüne hem de ezbere okuyuş çalışmalarını doğru sesin kulaklarına dolmasına izin vererek yapmaları, Kur’an Okuma ve Tecvid dersinde az emekle büyük başarı kazanmaları için son derece önemlidir.¹²

2.3.2. Ders Esnasında Kullanılan Öğretim Yöntemleri

Tablo 6. Öğretim Elemanının Kulak Dolgunluğu Sağlaması

“Fakültemizde ders hocası ezbere ve yüzünden okuyacağımız bölümlerle ilgili mutlaka örnek okuyuş yapar.”/ “Fakültemizde hocamızın Kur’an okuyuşunu derste dinlediğimi hiç hatırlamıyorum.” “Derste hoca ile karşılıklı okuyarak talim yaparız.”

¹² Ezberlenecek metinlerin bir deftere yazdırılması, böylece doğru okuyuşların metin üzerinde tescil ve tebrik edilmesi, hataların ise öğrenciye önceden bildirilmiş bir işaretleme sistemi çerçevesinde metne işlenmesi, dersin öğrenciye has bir hafızasının oluşturulması açısından son derece faydalıdır. Bu şekilde öğrencinin okuyuşunun ne suretle geliştiği, ilerleyen dönemlerde derse giren başka hocalar tarafından takip edilebilmektedir.

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hoca derste kendisi okur	97	75.2	16	12.4	16	12.4	-	-	129	100
Hoca derste okumaz	14	10.9	16	12.4	99	76.7	-	-	129	100
Derste talim yapılır	70	54.3	20	15.5	36	27.9	3	2.3	129	100

Öğrencilerin derste hocanın örnek okuyuşunu dinlediklerine dair tanıklıkları, %75 oranıyla ifade edilmiştir. Tabloda birinci ve ikinci hane olarak gösterilen hususlara verilen cevapların dağılımı, ankete katılan öğrencilerin soruları gayet dikkatli okuyup cevapladıkları göstermektedir. Örnek okuyuş yapmada hassas olan hocaların, koro halinde okuma noktasında biraz daha mütesâhil olabileceklerini akla getiren bir oranda (%54.3) derste talim yapıldığı bildirilmiştir. %27.9 oranında öğrenci ise derste talim yapıldığını düşünmemektedir. Bu dersin işleniş açısından düşündürücü hususlardan birisidir. Çünkü derste talim yapma konusundaki zafiyet, kulağa doğru sesin dolması- nın önemli yollarından birinin¹³ devre dışı bırakılması demektir.

2.4. Öğrencilerin Derse Çalışma İle İlgili Destek Alma Durumu

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Kur'an dersinde başarısız olmalarının arkasındaki en önemli sebep, dersin doğasından kaynaklanan doğru yöntemlerin kullanılmaması sebebiyle emek ve zaman israfı yaşamalarıdır. Bu derste başarı için dinleme, koro ile tekrar gibi etkinliklerin düzenli olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Oysa pek çok öğrenci Kur'an'ını eline alıp kendi başına çalışmaya gayret etmektedir. Sıklıkla yapılan hatalardan bir diğeri, imtihanlara çok yakın bir zaman diliminde çalışmaya başlayarak seslerin kulağa yerleşmesi için gereken süreye riayet etmemek, dolayısıyla zamanı doğru değerlendirememektir. Tecvid ise uygulama yapılmadan, sadece kuralların ismini ve harflerin kalıplarını ezberleyerek kavranamaz. Formül ezberleyerek matematik çalışmak ne kadar anlamlıysa, tecvid kurallarını ezberleyerek tecvid çalışmak

¹³ Çollak, Fatih, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, 2010, s.517.

da o kadar fayda verir. Bu ve benzeri konularda öğrencilerin düzenli uyarılması ve derse, doğru çalışma teknikleriyle hazırlanmaları için farkındalık bilincini oluşturmak gerekir. Öğrenciler bu konuda hocalarından destek alma durumlarını şöylece değerlendirmişlerdir:

Tablo 7. Öğrencilerin dersin hocasından çalışma yöntemiyle ilgili destek alma durumları

“Bu derse nasıl çalışmamız gerektiği ile ilgili olarak ders hocası düzenli uyarıda bulunur.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	69	53.5
Kararsızım	31	24
Katılmıyorum	28	21.7
Cevapsız	1	0.8
Toplam	129	100

Tablo 8. “Kur’an okumamı geliştirmeye çalışırken gerekli desteği ve yardımı aldığımı düşünmüyorum.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	58	45
Kararsızım	41	31.8
Katılmıyorum	30	23.3
Toplam	129	100

Öğrencilerin ancak yarıdan biraz fazlası (%53.5) dersin hocasının çalışma yöntemiyle ilgili olarak düzenli uyarıda bulunduğunu ifade etmiştir. Konuyla ilgili gerekli desteği aldığını düşünenlerin oranı ise bir hayli düşüktür. (%23.3) Öte yandan okuyuşunu geliştirme noktasında ihtiyaç duyduğu desteği alamadığını ifade edenlerin oranı ise %45’tir. Her iki maddede de karar-

sızların oranı bir hayli yüksektir. İki maddenin verileri bir arada düşünüldüğünde, hocanın çalışma yöntemi konusunda uyarılarda bulunsa bile, birebir destek verme konusunda öğrenciler tarafından yeterince hevesli bulunmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Her iki tabloya bütüncül olarak bakıldığında hem çalışma yöntemi hem de birebir destek olma konusunda Kur'an hocalarına çok iş düştüğünü söylemek mümkündür.

2.5. Kur'an Okuma ve Tecvid Dersinde Başarı Kriteri

Kur'an Okuma ve Tecvid dersi, farklı bileşenlerden oluşan bir çalışma programına ihtiyaç duymaktadır. Yüzünden düzgün okumanın baraj kabul edilmesi kaydıyla ezber, anlam ve tecvidin önceden belirlenmiş ve öğrenciye ilan edilmiş oranlarda geçme notunu etkilemesi, dersin bütün bileşenlerinin hakkını vermek açısından önemlidir "Teorik tecvid bilgisi hiç olmayan, meali hiç bilmeyen, her dönem için belirlenen ezberlerden eksiği olan, ezberleri nicelik olarak tam olsa da niteliksel olarak lahn-ı celi derecesinde hatalı ezberlemiş olan"¹⁴ öğrencilerin dersten başarısız sayılmaları, hedeflenen değerlere ulaşmak açısından lüzumlu olmakla birlikte, bu ilkelerin tamamının eşzamanlı olarak uygulamaya geçirildiğini ifade etmek mümkün değildir.

İlahiyat fakültelerinde zaman zaman ezber odaklı bir ders algısının hâkim olduğu izlenimine kapılmaya sebep olan vakalara tanık olunmaktadır. Daha kısa sürede sonuç alınmasına imkân veren ezber ağırlıklı bir çalışma programı, hem öğrenci, hem hoca açısından kolaylık ve rahatlık sunmaktadır. Özellikle İHL yıllarında yaygın olduğu anlaşılan ezberi sadece hıfz adına takılmadan niteliksiz okumayı yeterli sayan algının, İlahiyat öğretimini de etkilediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle ezberini tam okuyan bir öğrenci, derste başarısız olduğunda duruma bir anlam verememekte, yüzüne okuma zaafiyeti ya da tecvid öğrenmediği, okuduğu yerlerin anlamını bilemediği için de dersten başarısız olma durumunu kabullenememektedir. Ezber-ders başarısı ilişkisinin öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak için sorulan sorular ve cevapları aşağıda verilmiştir.

¹⁴ Benli, agm., s.150-151.

Tablo 9. Eksik ezber-ders başarısı ilişkisi

“Eksik ezberleri olan bir öğrenci Kur’an dersinden başarılı sayılmıyor.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	84	65.1
Kararsızım	24	18.6
Katılmıyorum	21	16.3
Toplam	129	100

Tablo 10.Yetersiz yüzüne okuma-yeterli ezber okuma-ders başarısı ilişkisi.

“Yüzüne okuyuşu iyi olmayan biri, ezberleri takılmadan okuyabiliyorsa dersten başarılı sayılıyor.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	60	46.5
Kararsızım	33	25.6
Katılmıyorum	35	27.1
Cevapsız	1	0.8
Toplam	129	100

Tablo 11.“Hocamız, yüzünden okumada ciddi sorunları olan birini ezberi tam da olsa geçirmez.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	43	33.3
Kararsızım	46	35.7
Katılmıyorum	40	31.0
Toplam	129	100

Ankete katılan öğrenciler, ezberleri tam olmayan birinin derste başarılı sayılmadığını düşünmektedir. (%65.1) Ancak konu yüzüne okuma ile ders başarısı arasındaki ilişkiye gelince oranlar biraz düşmekte, ezberi tam ama yüzüne okuyuşu kötü birinin dersi geçtiği %46.5 oranında bir karşılık bulmaktadır. Bu durumdaki birinin derste başarısız sayıldığını düşünenlerin oranı bir hayli düşüktür: %27.1. Tablo 11'de, bu maddenin değerlendirilmesi için yöneltilen soruda ise öğrencilerin neredeyse eşit üç gruba ayrıldıkları ve net bir hüküm beyan edemedikleri görülmektedir. Oysa dersin sağlıklı koşullarda devamı için bu maddede öğrencilerin yüksek oranlarda "katılıyorum" şıkkını seçmeleri beklenirdi. Tecrübelerin işaret ettiği husus da öğrencilerin kafa karışıklığının yersiz olmadığı, tıpkı lisede olduğu gibi üniversitede de ezberin tam olmasının öğrencinin lehine yorumlandığı yönündedir. Kurallara uygun bir yüzünden okuyuş, derste ulaşılmaması gereken ilk hedef iken, zaman zaman ezberlerin tamamlanması öne geçirilmekte ve lahn-ı celi içeren okuyuşa sahip öğrenciler "ezberlerinin hatırına" dersten geçmeyi başarmaktadır. Öğrencilerin önce bir Müslüman, ardından da din gönüllüsü olarak Yüce Kitabımızı doğru okumalarına Kur'an Okuma ve Tecvid dersinin işlevsel bir katkı sunması için, yukarıdaki üç tablonun ortaya koyduğu sorunun aşılması gerekmektedir. Çalışma yükü açısından yüzüne doğru bir okuyuş elde etmekten daha hafif olan ezber faaliyetleri öğrenci açısından da öncelenen bir alan olmaktadır. Ancak yüzüne okuyuşu doğru olmayan bir öğrencinin ezberdeki sureta başarısı da uzun ömürlü olmamakta, bir süre sonra okuyuş hatalı zemine doğru kaymaktadır. Bu nedenle ezberin ders başarısı için temel kriter olarak tayin edilmesinin yeniden gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır.

2.6. Tecvid

Tecvid, Kur'an dersinin önemli alt başlıklarından birisidir, ilgili konu başlığının, dersin adına yansımış olması da bu tesbiti teyit eder gibidir. Kur'an'ın okunma şeklini bildiren kelimelerden "tertil" in Hz. Ali tarafından tecvidin ana konuları olan harflerin doğru seslendirilmesi ve vakıf yerlerinin bilinmesiyle açıklanması,¹⁵ tertil emrinin yerine getirilmesinde tecvidin önemini anlatmaya tek başına yeterli bir delildir. Kur'an okunmalarının tecvid sayesinde kurallara bağlanması, onun korunma altına alınmasının enstrümanlarından biri sayılmıştır.¹⁶

¹⁵ İbnu'l-Cezeri, Şemsüddin Muhammed, *Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kırâti'l-Aşr*, Tlk.: Enes Mehara, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, s.34.

¹⁶ Yavuz, Fırat, "Kur'an'ı Kerim'i Okuma, Ezberleme ve Anlamını Öğrenme Üzerine", *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2012/1, sayı: 22,s.17.

İlahiyat fakültesi mezunlarının görev alanlarının her kademesinde Kur'an öğretimi bir şekilde bulunmaktadır. Bu nedenle doğru okuma ilkelerinin gelecek nesillere aktarılması görevini üstlenecek İlahiyatçıların tecvid kurallarına bihakkın vakıf olması, hem uygulamada hem de kuralları benzerlik ve farklılıklarıyla teorik olarak kavrayıp anlatmadaki başarı seviyeleriyle yakından alakalıdır. Öğrencilerin tecvid konusunda kendilerini nasıl değerlendirdikleri, aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 12. Tecvid kurallarını bilme noktasında öğrencilerin öz değerlendirmeleri.

“Tecvid kurallarını uyguluyorum ama adlarını bir türlü bilemiyorum.”/“Tecvid konularını terimleri doğru kullanarak anlatmayı biliyorum.”

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Tecvid konularının adlarını bilmiyorum	47	36.4	35	27.1	46	35.7	1	0.8	129	100
Tecvidi anlatabilirim	40	31.0	35	27.1	54	41.9	-	-	129	100

Öğrencilerin Kur'an derslerinde tecvid analizi yapmaları istendiğinde sıklıkla dile getirdikleri “kuralları uygulama ama adını bilmeme” durumu, madde analizlerine yansımış durumdadır. Tecvid konularını uygulama ve isimlerini bilme noktasında kendilerini başarılı bulanlarla (%36.4) başarılı bulunmayanların (%35.7) oranı neredeyse birbirine eşittir. Kararsızların %27.1’lik oranı da düşünüldüğünde önemli oranda öğrencinin tecvid konularında kendilerini yeterli bulmadığı ortaya çıkmış olmaktadır. Benzer bir durum tecvidi bilme ve terminolojisiyle anlatma noktasında da yaşanmaktadır. Ancak tecvid konularını anlatma noktasında daha yüksek oranda öğrenci kendini yetersiz bulmaktadır. (%41.9) Oranların gösterdiği husus, tecvid konusunda öğrencilerin yetiştirilmesi için daha özenli olunması ve tedbir alınması gerektiğidir. Bu tedbirlerin başında dersin hocasının her ders tecvidle ilgili sorular sormak suretiyle öğrencilerin konuları unutmasına izin vermemesi gelmektedir. Ancak edinilen izlenim, özellikle üçüncü dönemden itibaren tecvidle ilgili sorular yöneltme konusunda yeterince özenli davranılmadığı yolundadır. Durumun mahiyetinin anlaşılması için ankette öğrencilere hocaların tecvid konularını anlatmadaki tutumuna ilişkin sorular da yöneltilmiştir.

Tablo 13. Ders hocasının tecvid konularıyla ilgili tutumu

“Tecvid konuları ilk dönemlerde dersin hocası tarafından detaylı olarak anlatılmıştı.”/“Ders hocası düzenli sorular sormak suretiyle tecvid konularını unutmamıza izin vermez.”

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Tecvid detaylı anlatıldı	67	51.9	25	19.4	37	28.7	129	100
Hoca düzenli soru sorar	52	40.3	33	25.6	44	34	129	100

İlk dönemlerde tecvid konularının tahtaya yazılmak suretiyle dersin hocası tarafından anlatıldığını düşünen öğrencilerin oranı 51.9'dur. Öğrencilerin neredeyse yarıya yakını derste böyle bir konu işlendiğini düşünmemekte veya hatırlamamaktadır. Ankete her dönemden öğrenci katılması sebebiyle ilk dönemlerde hocaın tecvid konularını anlattığını öğrencilerin unutmuş olabileceği hesaba katılsa bile, ortaya çıkan oran memnuniyet verici olmaktan bir hayli uzaktır. Öğrencilerin konuları unutmalarına mani olmak için dersin hocasının düzenli sorular sorduğunu düşünenlerin sayısı %40.3'dür ki bu da son derece düşük bir orandır. Konu hakkında iyileştirmeler gerçekleştirilebilmesi için tecvide özel bir önem gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

2.7. Kur'an Okuma ve Tecvid Derslerinde Okunan Yerlerin Anlamıyla İlgili Sorumluluklar

Kur'an öğretiminin temelini teşkil eden bütün alt başlıkların, ayetlerin anlamının doğru bir şekilde anlaşılabilmesiyle yakından alakası vardır. Harflerin sıfatlarından ve okumada kolaylık ilkesinden neşet eden kalkale, idgam, gunne vb. uygulamalar bir yana, -tertil'in tanımında da yer aldığı üzere- harflerin mahreçlerinin doğru tesbiti, vakf ve ibtida ile ilgili hususlar, sekte, meddi arız vecihleri vb. uygulamalar tecvid başlığı altında sistematize edilirken, anlamın zihinlerde doğru bir şekilde oluşması en önemli amaçlardan birisi olmuştur. “Kural dışı okuyuşların manayı olumsuz yönde etkileyebileceğine dair endişeler”¹⁷ tecvid kurallarının belirlenmesindeki en önemli amillerdendir.

¹⁷ Aslan, *agm.*, s.360.

Kur'an öğretiminin ilk dönemlerinde elde yeteri miktarda yazılı metin olmadığı akılda tutulursa, harflerin mahrecine riayet etmenin, ayetin manaya uygun bir yerinde durulması ve yine manaya uygun bir yerinden de başlanmasının neden tertil'in tanımlaması içinde yer aldığı daha iyi anlaşılacaktır. Bu bağlamda mahrece, temelde tecvide özen göstermenin Kur'an okumanın amacı değil, mananın anlaşılmasına aracı olduğu dikkat çekmektedir. Oysa zaman zaman amaçla araç yer değiştirmekte, "*bütün gücünü sadece harflerin mahrecini en iyi şekilde çıkarmak için harcamak*,"¹⁸ Kur'an'ın manasını anlamaya mani hallerden biri olarak tezahür etmektedir. Öte yandan metnin tabiatına uygun güzel bir okuyuş gerçekleştirmenin esaslarından biri olan temsili okumanın da, manayı ses ve vurgu aracılığıyla muhataba eriştirmekle doğrudan alakası vardır.¹⁹ Yine Kur'an okumayla beraber ele alınan tilavet secdesi, hatim sıklığında cevaz verilen süre gibi bahisler de anlam vurgusunun önceliğini ifade etmektedir.

Bütün bunlara rağmen Tefsir anabilim dalını ilgilendiren diğer dersler bir yana, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid dersinde bile anlam, ancak çok az sayıda öğretim elemanı tarafından metin ve ezber okuma faaliyetleriyle birlikte değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Sınıfların kalabalık oluşu ve haftada iki saat görülen ders esnasında metin-ezber-tecvid konularını yetiştirme gayreti, hocaların üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu derslerde anlam vurgusu daha çok rastlantısal olarak "denk gelen" ayetler bağlamında derse taşınabilmektedir. Hatta Kur'an derslerinde anlama yer verilmesi, "zaman zaman tartışma konusu olabilmekte ve Tefsir dersinin alanına bir müdahale olarak görülebilmektedir."²⁰ Hoca asıl işini bırakıyor ve sözü, herhangi bir Kur'an konusuyla ilgili farklı görüşlerin değerlendirilmesine, o konuda kendisinin ne düşündüğüne ve delillerine getiriyorsa elbette iki ders arasında bir tedahülden bahsedilebilir. Ancak öğretim elemanı ezbere ve metin okunan yerlerin anlamından mesul tutuyor ve geçme notunu belirlerken öğrencilerin

¹⁸ "Bütün Kur'an okuyucularını Kur'an'ın manasını öğrenmekten alıkoyan bir şeytan vardır. Onları daima harfleri tekrar etmeye yöneltir. Harf mahrecinden çıkmadı diye vesvese verir. Böylece onların düşüncesi yalnızca harflerin mahrecleri üzerinde teksif edilmiş olur. O halde böyle bir vesveseye tutulmuş kimseye nasıl olur da manalar inkişaf eder? Bunun gibi bir vesveseye kurban giden bir kimse, şeytanın oyuncağından başka bir şey değildir." Karaçam, İsmail, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İFAV Yayınları, İstanbul,1991, s.395.

¹⁹ Karaçam, *age.*, s.464 vd.

²⁰ Benli, *agm.*, s.148.

konuyla ilgili performansını göz önünde bulunduruyorsa bunun tartışma konusu haline getirilmesi, asıl sorun edilmesi gereken husustur.²¹ Sadece Kur'an dersi açısından değil, topyekûn İlahiyat programının en önemli meselelerinden biri olan bu konuda ankete katılan öğrencilere anlamdan sorumlu tutulup tutulmadıklarına dair sorular yöneltilmiştir.

Tablo 14. Kur'an dersinde anlamdan sorumlu tutulma durumu.

"Derste ezbere ve yüzünden okuduğumuz bölümlerin anlamlarından sorumlu tutuluyoruz."

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	36	27.9
Kararsızım	14	10.9
Katılmıyorum	79	61.2
Toplam	129	100

Kur'an Okuma ve Tecvid dersinde ancak çok az sayıda öğretim elemanının öğrencileri ezbere ve yüzüne okudukları metinlerin anlamından sorumlu tuttukları gerçeği, yapılan anket çalışmasında açıkça ortaya konmuş bulunmaktadır. Gözlem ve deneyimler, öğrencilerin anlamdan sorumlu tutulduğunu gösteren %27.9 oranının bile, içinde bulunulan şartlar düşünüldüğünde gayet iyi olduğunu düşündürmektedir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin anlamını bilmedikleri, öğrenmeye çalışmadıkları Kur'an bölümlerini yüzünden ve ezbere okumaya devam etmelerine yüklenen anlamı sorgulamak zorunludur Kur'an kursları için bile kabul edilemeyecek bu durumun dini öğretimin en üst basamağında devam ettiriliyor olması, üzerinde derin tahliller yapılmasını gerektiren bir vakıdır. Anlamın, ders esnasında programa tabi olmadan serbest bir şekilde ele alındığı, aşağıdaki tabloda net bir şekilde görülmektedir.

²¹Ders kapsamında öğrencilere yüzünden ve ezbere okudukları yerlerin anlamıyla ilgili sorular sorduğum ve bunları geçme notuna yansıttığım için o dönem görev yaptığım İlahiyat Fakültesi Tefsir ABD başkanı hocamızdan uyarı aldığımı, sadece Kur'an okutmam gerektiğinin söylendiğini tarihe not düşmek kabilinden burada ifade etmek isterim.

Tablo 15 . Anlama derste “denk geldikçe” değinilmesi durumu.

“Ders hocamız zaman zaman okuduğumuz ayetlerin anlamı ile ilgili açıklamada bulunur.”

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katılıyorum	73	56.6
Kararsızım	23	17.8
Katılmıyorum	32	24.8
Cevapsız	1	0.8
Toplam	129	100

2.8.Kur’an Okuma ve Tecvid Dersine Giren Hocalar Arasında İlke Birliği

Kur’an dersi, hoca açısından bütün bir İlahiyat programının en ağır, en yorucu derslerinden birisidir. Doğruların onaylanması, yanlışların tespit edilmesi öğrencinin ağızından çıkan her sesin tanımlanması ve değerlendirilmesini gerektirir ki bu da ders boyunca sürekli teyakkuzda bulunmayı zorunlu kılar. Zira yaptığı doğru onaylanmayan öğrencide başarı pekişmeyeceği gibi, tesbit edilmeyen hata da devamlılık kesbeder, tesbiti yapıp da tanımlanmayan ve çözüm yolu bildirilmeyen hata neticesinde öğrenci sorun karşısında çaresiz kalır.

Hoca sayısının azlığı, fiziki mekân yetersizliği vb. sebeplerle 60-70 kişilik sınıflarda Kur’an dersi yapmak zorunda kalan İlahiyat fakülteleri bulunduğu hatırlanırsa, durumun hoca için ne kadar nazik ve zorlayıcı olduğu kendiliğinden anlaşılabilir. Ezberlerin tamamının bütün öğrencilerden eksiksiz talep edilmesi, özel desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin durumu göz önüne alındığında, Kur’an dersi sınıf dışına taşan niteliği ile de hoca için fazladan meşakkat anlamına gelir. Bütün bu sayılan gerekçeler, ders programına son derece sadık kalmaya ve disiplinli bir çalışma ortamına ihtiyaç duyar.²² Öte yandan plan-programa bağlılığın öğrenciyi bunaltmayacak bir iletişim politikası dâhilinde gerçekleştirilmesi için fazladan hassasiyet göstermek, dersin hedefine ulaşabilmesi için son derece önemlidir. Bütün bu detayların intizam içinde yürütülebilmesi için sistematize edilmiş bir ders algısına ve bunun da fakülte

²² Alemdar, Yusuf, “Teknik ve Estetik Açısından Kur’an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt: XII, sayı: 1, s. 215-216.

içinde ortak stratejiye dönüştürülmüş olmasına ihtiyaç vardır. Her yiğidin bir yoğurt yiyiş tarzı olduğunu ve akademik özerkliği göz ardı etmeden ama aynı zamanda dersin ortak hedefleri doğrultusunda “bir bayrak yarışı” heyecanıyla yürütülebilmesi için üzerinde mutabakata varılmış bir ders işleyiş tarzı olması gerekmektedir. Aksi takdirde her dönem farklı hocalara bağlı olarak farklı işleyiş ve farklı hassasiyetler, öğrencilerin öğrenme ivmesini düşürmektedir. Bunun için dar manada fakülte hocaları arasında, geniş manada da tüm İlahiyat fakülteleri arasında asgari müştereklerin belirlenip bunlara özenle riayet edilmesi bir zorunluluktur. Öğrenciler, henüz hocaları arasında böyle bir mutabakatın var olduğunu net olarak görememektedirler.

Tablo 16. Derse Giren Hocalar Arasında İlke Birliği

“Dersimize giren farklı hocalar arasında dersi işleme konusunda ilke birliğini çok net fark edebiliyorum.” / “Her dönem gelen yeni hocaya göre ders işleyiş metot ve başarı kriterlerinin değişmesi beni rahatsız ediyor.”

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
ilke birliği var	63	48.8	36	27.9	27	20.9	-	-	129	100
ilke birliği yok	86	66.7	18	14	23	17.8	2	1.6	129	100

Öğrenciler zaman zaman dile getirdikleri ilke birliği zaafından duydukları rahatsızlığı, anket maddeleri aracılığıyla bir kez daha ifade etmişlerdir. İlke birliği olduğunu düşünen öğrenci oranı %48.8’de kalırken, prensip farklılığından rahatsızolan öğrenci oranı %66.7’ye çıkmaktadır. Dolayısıyla Kur’an Okuma dersine giren hocalar açısından üzerinde çalışılması gereken alanlardan biri daha bu iki maddeye verilen cevaplar sayesinde ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Kur’an Okuma ve Tecvid dersi, İlahiyat programının hocayla öğrenci arasında yakın teması zorunlu kılan derslerinden biridir. Bu ders kapsamında birbirinden farklı alt başlıklar altında yapılan çalışmalar, büyük bir özveriyle ifa edilmektedir. Sekiz farklı İlahiyat fakültesinden öğrencinin katıldığı anket çalışmasında öğrencilerin dersi genelde sevdikleri, bu ders kapsamında yapılan çalışmalarla okuyuşlarını geliştirdiklerine inandıkları, dersin hocasının

ders çalışma yöntemleri hakkında bilgi verdiğiine, derste örnek okuyuş yapmasına tanıklık ettikleri anlaşılmaktadır. Bu başlıklarda olumlu kanaatler yüksek oranda iken, derste başarılı olma kriterleri, tecvid konularını gündemde tutma, okunan pasaj ve surelerin anlamlarından sorumlu tutma, ders hocaları arasında ilke birliği gibi konular, üzerinde çalışılması ve iyileştirmelerin yapılması gerekli alanlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Kur'an okumayı geliştirme ve güzelleştirme çabasına bir nihayet konamaz ama her şeyden önce doğru okuyuşun sağlanması, Kur'an'ın müminlerden talep ettiği anlama, anlatma, sonuç çıkarma, yaşama ve yaşatma gibi hususların gerçekleştirilebilmesi için ön şartın tamamlanması anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, Ömer, "Kur'an Tilavetinde Tecvidin Gerekliliği Ve Lahn (Okuyuş Hataları)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VII/ 1, 2003, ss. 357-372.

Alemdar, Yusuf, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, XII/1, s.177-212.

....., "Teknik ve Estetik Açından Kur'an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt: XII, sayı: 1, s. 213-252.

Benli, Abdullah, İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'an Okuma Ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi, *Bilimname*, XXVIII, 2015/1, s.125-165.

Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Aksa Yayınları, Bursa 1997.

Çollak, Fatih, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, İstanbul, 2010, s. 515-518.

Dağ, Mehmet, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur'ân Dersi - Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 17 Sayı: 55 (Bahar 2013) s.37-54.

Demirci, Muhsin, *Kur'an Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2010.

İbnu'l-Cezeri, Şemsüddîn Muhammed, *Tayyibetu'n-Neşr fi'l- Kırââtî'l-Aşr*, Tlk.: EnesMihra, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000.

İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İFAV Yayınları, İstanbul,1991.

Kurul, "Allah'ın Kitabı-Sözlerin En Güzeli", *Hadislerle İslam*, I-VII, DİB Yayınları, Ankara, 2014.

Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, Thk.: İsâm Fâris, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1998.

Tetik, Necati, "Kur'an Tilâvetinin veya Kırâat İlminin Öğretilmesi Usulleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1990, sayı: 9, s. 238-244. Yavuz, Fırat, "Kur'an'ı Kerim'i Okuma, Ezberleme ve Anlamını Öğrenme Üzerine", *Bilimname*, 2012/1, sayı: 22, s. 7-33.

Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, I-IV, Thk.: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut, 1957.

مُلَخَّص

استبانة لطلاب كلية الإلهيات عن تطبيق مادة قراءة القرآن و التجويد

تُدْرَس مادة قراءة القرآن و التجويد في ثمانية فصول دراسية، لكل فصل ساعتان أسبوعياً، ويتوقع من الطلبة أن يكتسبوا مهارة قراءة القرآن و يحفظوا بعض الآيات المختارة و يقرؤوها بالتجويد و أن يتعلموا قواعد علم التجويد و يذكروها مستخدمين مصطلحاته و أن يعرفوا معنى ما يقرؤونه من آيات باللغة التركية. وتضمن البحث نتائج استبانة و جُهِت فيها أسئلة إلى طلبة يُدْرَسون بكليات الإلهيات في مختلف الجامعات التركية حول كيفية تطبيق المناهج عليهم أثناء تدريس المادة، وذلك في ضوء أفكار الطلبة المسبقة عن المادة. ويهدف البحث إلى تسليط الضوء على تطوير إيجابيات تطبيق المادة وتلافي جوانب الخلل فيها في أسرع وقت ممكن.

مصطلحات البحث: الدراسة في كلية الإلهيات، مادة التجويد، التدريس، مناهج، الاستبانة.